

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1602

19. Aliæ quædam Quæstiones de Conscientia Dubia diluuntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14077

sint præcauenda, tamen si periculi necessitas vni ex his perpetrare compulerit, id debemus resolueri, quod minori nexu noscitur obligare. & c. nerui. eadem d. ex Gregorio legimus. Si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur, quia & qui murorum vadique ambitu ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam præcipitat, vbi breuior murus inuenitur. hæc ibi, & cum quis quod minus malum est, deligit, ne quod deterius est, faciat, peccatum nõ facit, quoniam minoris præcepti vinculo non tenetur.

Ad obiecta verò in principio, Respondeo, In dubijs tutiorem partem esse præferendam: sed quandiu cõiugis dubius est animus de Matrimonio, tutior est pars in reddendo debitum, quam in denegando: tunc enim coniux in reddendo, deterioris peccati periculum euitat, vt dixi. Ad secundum Respondeo, quando dubitatio est de matrimonio an fuerit contractum super lite priori coniuge, ius habet coniux soluendi debitum ob aliam Regulam iuris (de qua inferius dicam) In pari iustitiæ causa melior est conditio possidentis. Cum igitur Matrimonium sit bona fide contractum, & causa sit par, præsentis & prioris coniugis, cum iusta sit dabitatio, præfens coniux est in legitima possessione coniugij, & proinde melior est eius conditio, & tuto potest persolvere debitum. Tertium argumentum diluitur: licet coniux in legitima sit possessione connubij, non continuo tamen sequitur, vt iure possit debitum exigere, quia in exigendo simpliciter contra castitatem libidinis periculum subit: & se à debiti petitione abstinendo, nullum ius amittit: possessionem enim coniugij non perdit, nec sibi in villa re nocet: ergo ea obligatione iuris tenetur, qua tutior est in dubijs parte deligere & sequi debem.

Sexto Queritur, Quid sit dicendum, quando vterque coniux dubio est animo de matrimonio, quia ambigit, an in eo insit impedimentum occultum; vtrum tunc temporis alter coniugum reddere debitum petenti debeat? Respondeo, Definitionem Pontificum in cap. Dominus, & c. Inquisitioni, in tali casu minimè locum habere: quia si vterque coniux dubiam conscientiam habet, de impedimento coniugij, ius petendi debitum, ob animum dubium amittit. Cum igitur neuter iure debitum possit exigere, alter ab obligatione reddendi liber ac solutus est: & cum ad debitum soluendum minimè compellatur; sequitur vt neque id reddere iure possit, quia alter ius petendi non habet: & proinde etiam in reddendo luxurix, & libidinis periculum incurrit; eo quod, qui in eo casu reddit, liber à peccato esse nõ potest, cum non reddat, vt suum alteri ius tribuat. hæc enim ratio vim non habet, quando qui petit, de impedimento coniugij dubitat. Definitio ergo Pontificum locum habet, quando vnus tantum coniugum dubio est animo, tunc enim alter cum bona fide debitum petat, suo iure spoliari & priuari non potest.

Septimo queritur, Quid sit dicendum, quando Titius mala fide matrimonium contraxit: hæc est, cum de occulto matrimonij impedimento dubitans ad nuptias transit, an matrimonio contracto iure possit alteri cõiugi debitum soluere? Respondet Sotus tuta conscientia non posse, quia

mala fide est in possessione coniugij: possidenti autem, mala fides nihil suffragatur. Vnde inquit, Pontificum definitionem in decretis ante citatis non esse de huiusmodi coniuge intelligendam. Sed reuera ex cap. Dominus, cõtrarium elicitur; quia in eo cap. sermo est de eo qui, cum dubio animo esset, matrimonium contraxerat, & de eo statuitur, debere reddere, non autem posse petere. Et ratio manifestè Sotum conuincit: quia cum alter bona fide matrimonium inierit, in legitima est matrimonij possessione, ergo debitum petendi ius habet, & proinde alter licet dubio sit animo, contra ius fasque denegat: non enim eius dubitatio, vel mala fides dubium animum, quo matrimonium iniit, alteri bonam fidem habenti nocere potest, nec debet. Si tamen vterque mala fide se matrimonio coniunxerit cum de impedimento dubitaret, iure petendi debitum caret: & ideo tunc neuter aut exigere, aut reddere tuta conscientia potest.

Cap. XIX.

Aliæ quædam quæstiones de dubia Conscientia diluuntur.

PRIMO queritur, An Titius, qui per ignorantiam duxit ancillam in matrimonium, bona fide putans esse liberam, deinde processu temporis incipit ambigere ancilla sit necne, ad reddendum debitum petenti compellatur. nam certum est, petenti debitum posse tuta conscientia reddere, quia licitum est illi matrimonium denuo confirmare: quoniam etiam si ancillam esse rescierit, potest si velit eam vxorè ducere, & ita in matrimonio habere. Caput igitur quæstionis est, an dum animo est dubio, debeat petenti debitum reddere iuxta definitionem Pontificum in iure superioris allegatam: Respondeo ex communi omnium sententia, in 44. distincti. 36. nullo iure compelli ad debitum reddendum: quoniam etsi vxor ancilla debitum bona fide petat, id tamen est cum magno detrimento viri, eo quod vir per ignorantiam cum ea matrimonium contraxerat. Quod si cum ambigit de feruitate vxoris, debitum ei soluere iure cogeretur, tunc temporis ancillam in matrimonium ducere deberet, id quod in magnum cederet Titij detrimentum. Definitio ergo Pontificum locum tantum habet in cõiuge, qui dubio animo est de matrimonij impedimento absque suo magno huiusmodi incommodo. *Cor. dubensis* tamen & alij putant etiam tunc temporis, Titium iure compelli ad debitum petenti reddendum: ratio eorum est, quia potest id soluere absque villo suo detrimento: veluti si reddat non voluntate iterum contrahendi, vel ratum habendi matrimonium ante contractum, sed solum in animo habes reddere id, quod in tali dubio, vxori debet; tunc enim & absque peccato ad vxorem accedit, & nullum sibi detrimentum infert, quemadmodum si duo se matrimonio per ignorantiam copulauerint, in quo sit impedimentum occultum, sublato deinde impedimento, non eo ipso quod matrimonio ante inito vtantur, id confirmant, & ratum habent; quia vtuntur eo, bona fide putantes sicut antea, matrimonium esse legitimum: probabilis est opinio.

Secundo

Sot. loci citati.

Cor. dub. in quæst. i. q. 1.

Secundo *queritur*, Quid sit dicendum quando alter coniux de impedimento matrimonij incipit dubio esse animo, & matrimonium consummatum non est, sed tantum ratum; num in eo casu vir dubitans compellatur ad debitum petenti vxori soluendum? Et ponamus eos adhuc esse intra spacium duorum mensium, quod est ab Ecclesia constitutum, vt alteruter coniugum possit, si velit, ad meliorem Religionis statum conuolare. *Respondeo*, Prædictum coniugem minimè cogendum debitum reddere: ex quo efficitur vt intra id temporis, nec soluere, nec exigere debitum possit. Nam debitum vxori denegando, iniuriam nõ facit, & ex altera parte periculum est, ne luxuria & libidinis peccatum in reddendo committat: ergo tuta conscientia non potest reddere. At post elapsum duorum mensium tempus, dum anceps animi est de impedimento coniugij, petere quidem debitum non potest, petenti autè vxori reddere, aut Religionis institutum confestim suscipere iure compellitur.

Tertio queritur, quid sit dicendum in casu; cum Titius per ignorantiam matrimonium contraxit, in quo fuit impedimentum, quod Canones, & iura vocant frigiditatis aut maleficij, & processu temporis incipit dubitare de tali impedimento: an iuxta Pontificum definitionem supra allegatam, debitum petenti reddere debeat; & an possit etiam exigere? *Respondeo*, etiam si vterque dubitet de tali impedimento, & reddendi debitum & petendi ius habet, quoniam illud impedimentum matrimonium non dirimit, nisi perpetuum sit, & ideo vterque coniugum iure potest matrimonio vt, vt experiatur, cum impedimentum sit perpetuum, an ad tempus: experiari autem nõ potest nisi ipso matrimonio vtatur. Et quoniam tempus ex rei natura ad id experientiam definitum non est: Ecclesia suo decreto constituit, vt sit triennium. cap. laudabilem. & ca. litem. de frigi. & malef. quo elapso, si impedimentum durat, Ecclesia matrimonium dissoluit, hoc est, iudicat nullum fuisse coniugium propter perpetuam naturam imbecillitatem, quæ in iure frigiditas appellatur.

Quarto queritur, Quid sit dicendum, quando alter coniugum dubium animum habet de impedimento occulto matrimonij ante contracti, an debeat huiusmodi dubitationem alteri coniugum bonam fidem habenti declarare & detegere, ne debitum petat? *Respondeo*, ad id nullo iure compelli, quia alter coniux bonam fidem habet: & plerumque ex eiusmodi declaratione plura, aut deteriora mala nascuntur, nec vlla solet esse spes futuræ utilitatis.

Quinto queritur, Quid sit iudicandum in casu, cum Titius fundum bona fide hæctenus possiderit: modo incipit hæsitare suus ne sit alienus? num quia dubio est animo, fundum debeat restituere, an vero iure possit illum sibi retinere? quoniam in dubijs tutior pars est eligenda: ergo fundum debet Titius restituere: nam in restituendo, certum est nullum peccatum inesse; cum tamen in retinendo periculum sit, ne crimen iniustitiæ committat. Tres sunt opiniones. *Vna est* Adriani dicentis Titium compelli ad diligentiam adhibendam: qua adhibita, si adhuc in dubio animo

perstiterit, tunc debere fundum restituere: verum tamen ante diligentiam in ea re positam, posse Titium sibi retinere, quoniam tanquam custos depositarius uè potest quis turò rem aliam possidere. Probat Adrianus ex Regula iuris, Tutius in dubijs esse eligendum. *Secunda opinio est* Soti in 4. lib. de Inst. quest. 5. art. ult. propò finem. Titium in dubio permanentem oportere dimidiam fundi partem restituere; id probare contendit, quia ratio ne dubitationis æqualè est ius Titij, & alterius: ergo si Titius dubitat, an fundus, quem possidet, sit suus, an Caij, parte sibi retenta, debet alteram dimidiam Caio reddere. Quemadmodum cum dubitat quis, an res, quam restituere debet, sit Caij, an Seij, diuidi inter Caium, & Seium ea res debet: ita etiam si Titius ambigat, an res à se possessa sit sua, an Titij, eam cum Caio partiri debet.

Tertia opinio est Medina de restit. que. 17. §. licet tamen. Syluest. Prescriptio. 1. quest. 3. Cordub. lib. 3. quest. 8. ad primam rationem. Couarr. in Regula Possessor. parte 2. §. 7. numer. 4. asserentium tutò posse Titium fundum sibi retinere: & hæc opinio est verior; quia in dubia & pari causa iustitiæ, melior est conditio possidentis. Quare Regula iuris, videlicet, Tutior pars est eligenda, locum non habet in causa iustitiæ, quando est dubia, & ex vtraque parte æqualis, & penes vnum est rei possessio.

Sexto queritur, An Titius, habens dubium animum sit suus, necne res, quam possidet, ea possit vt; ita vt ipsam tuta conscientia alienare queat: Duæ sunt opiniones. *Prima est* Cordubensis, eam nec alienare posse, nec etiam ad proprios vsus assumere. Id probat primo ex l. Alienationis, ff. de verborum significat. Ex qua colligitur, eum, qui vsu capere nequit, alienare non posse, sed Titius rem de qua dubitat, sit sua, necne, vsu capere non potest, ergo nec alienare. Deinde quia si alienet, vel ad suos vsus adhibeat, seipsum in peccati periculum conijcit: nam forte rem alienam cõsumet quod est cum detrimento alterius. *Item* quia coniux dubitans de impedimento matrimonij occulto, licet sit in legitima coniugij possessione, vt matrimonio debitum petendo non potest: ergo nec Titius potest vt re à se possessa, dum ambigat, sit sua, necne. *Secunda opinio est* aliorum docentium iure posse Titium re huiusmodi vt, dummodo eo animo sit, vt si postea rei dominum compererit, eam illi reddat, vel pretium eius, vel rem aliam, quæ tantidem æstimetur. *Hæc opinio est verior*: nulla enim ratione cogitur talis possessor à rei vsu abstinere: nam sicut rei legitima possessio concedit ius eam retinendi, sic etiam dat ius vtendi ea, dummodo in animo possessor habeat domino comparanti plenè satisfacere. Quare si res sit, quæ vsu consumitur, qualia sunt vinu, oleum & cætera, quæ in iure dicuntur functionem habere, potest Titius ea vt, & eam in quos voluerit vsus impendere: & postea de domino rei certior factus, reddet ipsi aliam eiusdem generis, & functionis. Si verò res sit, quæ vsu non consumitur, potest Titius eam vendere, distrahere, alienare, dummodo & emptorem de sua, quam habet, dubitatione moneat, & eo animo sit, vt vero domino comparanti tantundem, quanti res valet, restituat. Ex quo fit, vt

ne de Præscriptio. §. Hoc supposito. Et quodlib. 2. ad 2. confirmata. Argu. 8.

si dubium sit, res ne Titij sit, an Caij, neutro possessionem habente, rem inter vtrunque diuidi oporteat, siquidem æquale est ius vtriusque. **Deinde** efficitur etiam, vt si Titius certò cognoscat rem a se possessam esse alienam, & ambigat, num sit Titij, an potius Caij, eam diuidere debeat inter Titium & Caium. **Postremò** fit, vt si Titius rem possideat, quam rescierit esse alienam, ignoret tamen prorsus cuius sit, debeat eam in pauperum vsus erogando restituere.

Ad obiecta Cordub. Respondeo ad Primum. in l. Alienationis, solùm dici, Alienationis verbum etiam vsucapionem continet. Nam latius patet alienatio, quàm vsucapio; & vsucapio est quedam alienationis pars: & proinde non inde efficitur, vt qui alienare potest, possit & vsucapere: sicut non rectè quis colligeret, est animal, ergo est homo, est virtus, ergo est fortitudo; quia latius patet animal, quàm homo; virtus, quàm fortitudo, & ideo non rectè concluditur, potest quis alienare, ergo potest vsucapere. **Nec item** rectè colligitur, non potest quis vsucapere, ergo non potest alienare: sicut non bene concluderes, non est homo, ergo non est animal: non est fortitudo, ergo non est virtus: quare licet rem alienam, cum dubio sum animo, sit aliena necne, vsucapere iure nequeam, possum tamen, vt dixi, alienare. **Ad secundum, Respondeo** nullum damnum rei domino inferri, siquidem Titius, cum rem a se possessa vitur, eo animo est, vt domino, quãdo is comparuerit, plenè satisfaciatur. **Ad tertium Respondeo**, non esse idem iuris de matrimonij, quòd de rei possessæ vsu. Nã coniux dubitans de occulto coniugij impedimento, ex parte potest matrimonio vti, ex parte verò non potest, quia potest reddere debitum petenti coniugi, vt grauius peccati periculum declinet ac vitet, ne contra fidem & ius alterius coniugis faciat: nequit verò debitum exigere nè se cõiciat in libidinis, & luxuria periculum, & ideo ab vsu petendi sese continere debet.

Septimò queritur, Quid sit respondendum quando Titius filius familias hæsitauerit, sit ne legitimus, an spurius: num iure possit cum alijs legitimis fratribus hæreditatem paternam adire? **Ratio** dubitandi ex vna parte est, quia Melior habetur conditio possidentis, sed Titius filius censetur legitimus, ergo iure potest hæres esse, & vna cum fratribus paterna bona partiri. **Rursus** in dubijs potius est pro matrimonio sententia pronuntianda, ergo Titius filius legitimus est iudicandus. **Ex altera parte** periculum est, ne contra iustitiam alios fratres legitimos integra hæreditate spoliaret ac priuet. **Respondeo**, Titium posse pura conscientia hæreditatem paternam adire, quoniam etiam si hoc cum aliorum fratrum detrimento esse videatur; Titius tamen in dubio legitimus filius censeri, & haberi debet: & in causis ambiguis, nempe quãdo partium iura sunt dubia & obscura, sententia est potius pro reo, quàm pro actore proferenda.

Octauò queritur, Quid dicendum, quum certò constat Caium esse filium spurium, & Titius & Seius dubitant vter ipsorum sit pater Caij. An Titius, an potius Seius paterno iure & officio alimenra Caio suppeditare cogatur. **Respondeo**,

vtrunque, Titium, inquam, & Seium compelli ad Caium alendum & sustentandum, ita vt vterq; id præstare commodè possit, inter vtrunque sit alimentorum onus diuidendum: si alter verò aut non possit, quia sit egestate & penuria oppressus, aut nolit, tunc alter in totum debet Caio alimenta præbere.

Nonò queritur, Quid sit respondendum si ponamus Titium subditum, cuius Præfectus superior sit Caius, Titiusq; dubitet de re aliqua faciendâ, an accedente Caij Superioris præcepto, possit tutò facere rem sibi imperatam; Duæ sunt opinioniones. **Prima** est Adriani negãtis Titium id posse facere, nisi dubiam cõscientiam deponat, quia nemini licet, contra propriam cõscientiam operari, nec potest Superior contrarium præcipere. **Secunda opinio** est Syllæ. *Obedientia, q. 2. Angel. obedientia. m. 6. Palud. 4. dist. 19. q. 4. m. 7. Sot. in lib. de ratione regen. & detegendi secretum. mem. 3. q. 2.* & omnium communi consensione recepta, posse Titium in re dubia superioris præcepto parere, & id quidem ea ratione probant: quia superior est in legitima possessione, ergo subditus in re dubia obtemperare debet, ne se exponat peccati periculo. nam forsitan detrahet aliquid de iure & potestate Superioris, ac ne admittat crimen, quo obedientiam Superiori debitam denegat. Enimverò dicendum est subditum in re dubia obedire debere, quia quamuis ex principijs à resumptis dubium animum habeat, ex principijs tamè communibus & extrinsecis, vt rem planè compertam habet, sibi licere in re dubia sui præfecti imperio parere: sicut in re dubia cuique ius est probabile boni & periti viri consilium amplecti, & probabili aliorum opinioni adherere. **Adrianus** verò solum docere voluit, minimè licere Superioris præcepto obedire contra propriam cõscientiam dubitantem, videlicet quando quis ambigit; licet sibi necne Superioris præcepto parere in eo, de quo dubitat, num id peccatum sit: in hoc enim ceteri conueniunt, tunc esse dubium animum deponendum. **Ex quo** perspicitur posse nos in multis rerum euentis dubitationum molestijs liberari. **Exempli gratia**, Titius subditus morbo laborans ambigit, an sit sibi ieiunium seruandum, an debeat ab esu carniū abstinere, officium Ecclesiasticum persolvere, rem diuinam audire; id faciat, quòd iusserit Superior. **Pari ratione** miles iure potest suo Principi, Regi, Duci vel Republicæ in bello obedire, cum dubitat, sit ne Principis bellum, quod aduersus alterũ gerit, iustum: quoniam in his, & id genus alijs subditus, dummodo probabile Superioris præceptum sit, non est cur dubitet, sibi licere, suo Superiori parere. **Quæres**, Quid de militibus exteris mercede ad bellũ conductis, vel alia de causa vocatis. **Respondeo** non esse idem iuris de illis, quod de subditis: nihilominus tamen si de iure belli hæsitent, & aliunde nouerint Principem à quo sunt conducti & vocati, virum esse piũ & bonum, & qui bellum nisi iustum suscipere non solet; tunc milites illi tuta conscientia possunt probabiliter putare Principem iure bellum alteri inferre: Id etiam facere illis est integrum, quando ex probabili aliorum consilio ad id faciendum adducti permouentur.

Adri. quid.
2. p. d. d.
2. ad. 1.

Decimò quæritur, An Titius si dubio sit animo, an votum Deo fecerit, an quidpiam iurauerit, an promiserit, an cum alio inuendo contractum cõfenserit, debeat tanquam tutiorem partem amplexus existimare se votum fecisse, iurasse, promississe aut in contractu consensisse. Sotus putat in his non esse Regulam iuris tenendam, quæ ait Tutiorem partem eligi oportere, sed aliam qua dicitur, Meliorem esse conditionem possidentis. Et quia quisque est suæ libertatis possessor cum hæsitat, an quippiam vouerit, iurauerit, promiserit uel, tunc iudicare potest se non vouisse, neque iurasse, aut promississe. At profecto longè verius est, quod alij tradiderunt, in his & alijs huiusmodi, tutiorem partem esse eligendam. Et cum tutius sit, ut quis putet, se nouisse uel iurasse, uel in contractu consensisse, seruanda sunt hæc omnia: alioqui peccati periculum sibi creat. nam forte aut votum, aut iusurandum aut fidem in contractu datam violabit. Nec in his locum habet dicta Regula iuris: Melior est conditio possidentis: hæc enim Regula locum habet in re & materia iustitiæ alioqui pari & ambigua. Ex quo fit ut si Titius dubitet homicidium, ne an aliud crimen admiserit in quod sit iure constituta excommunicatio, suspensio, interdictum uel Irregularitas, debeat tutiorem partem secutus se à diuinis officijs continere.

Vndecimò quæritur, Quid sit dicendum, si Titius iuris dubitationem habeat, nimirum an hoc, an illud crimen in iure excommunicatione, suspensione, an irregularitate afficiatur? *Respondeo*, Regulam iuris esse seruandam: odia & pœnæ sunt restringendæ, & in his locum habet id, quod habetur in cap. Is qui, De sententia excommuni. in 6. Nullum esse irregularem censendum nisi in iure exprimat. Quare in pœnis & odijs fidem non facit argumentum à pari, uel simili sumptum: pœnæ enim & odia vniuersi delicti, ad aliud simile minime trahuntur: licet in ijs, quæ ad commodum, & bonum singulorum spectant, locum & vim tenere possit argumentum à pari uel simili ductum; ita ut quod est de vno in iure statutum, ad aliud simile protendatur.

Duodecimò quæritur, Quid dicendum sit, quando Titius dubio & ancipiti animo est de iure, videlicet an hæc, an illa lex excommunicationem, suspensionem uel irregularitatem constituens homines teneat ac liget; quia ambigit, an ea lex sit vltu recepta. *Respondeo*: Cum materia sit in odijs uel pœnis, Titius in foro conscientiæ potest eam partem amplecti, quæ negat legem vltu esse receptam. Et idem iuris est si inter auctores sint probabiles sententiæ, quibusdam affirmantibus eam esse vltu receptam, alijs contra negantibus. potest enim quis sententiæ negantium adherere tuta & salua conscientia.

Tertiodecimò quæritur, An possit Titius cum generatim dubitat, liceat necne in die festo iter facere, speciatim certò opinari, fas esse sibi, in hoc aut illo die festo iter facere: Caietanus in. 1. 2. q. 19. art. 5. & Nauarr. de penit. d. 7. cap. Si quis autem. nu. 62. & alij in vniuersum docent posse aliquem dubitare generaliter de re aliqua facienda, & nihilominus specialiter certò credere rem in hoc aut illo casu se posse tuta cõscientia facere. Cor-

dubensis tamen lib. 3. suarum quæstionum. q. 8. nititur hanc sententiã conuellere ea ratione, quòd particularis cõclusio ex generali colligitur: ergo si Titius hæsitat generatim, an liceat in die festo iter conficere, necessariò etiam ambigit, an possit in hoc die festo iter facere. Attamen prima opinio verior mihi videtur, quia intelligitur iuxta ea, quæ hæctenus diximus, posse aliquem de re facienda dubitare ex principijs ab ipsa re sumptis, & nihil prorsus ambigere de eadem re facienda, ex principijs communibus, uel extrinsecus petitis & ductis. Quare potest Titius dubio esse animo ex principijs acceptis à re generatim, an liceat in die festo iter in locum aliquem habere; & tamè certò & indubitato credere, sibi licere hoc die festo solenni id facere; quia de hoc die possunt esse probabiles sententiæ, quæ oppositum docent: rursus potest esse probabile boni, & perituri viri consilium, licere hoc die festo iter suscipere: Insuper quia Titius nouit alios bonos, & doctos viros hoc die festo iter facientes. Ex quo efficitur; ut quamuis rudis & imperitus quispiam sit, possit aliter atque ex Parocho, Magistro uel concionatore accepit, aliquid scire. Sit exemplum: Titius rusticus cõcionantem Parochum audiuit, significantemque hoc aut illud facere nefas esse, incipit dubitare liceat necne sibi id facere, cū ante crediderit id licere. Quamuis igitur modo hæsitare cõeperit, potest iure cõtrarium agere; quia potest probabiliter existimare Parochum forsità esse deceptum, aut certè ex probabili aliorum consilio oppositam sententiam amplecti.

Cap. XX.

De scrupulosa conscientia.

PRIMO quæritur, Quæ sit scrupulosa conscientia. *Respondeo*, scrupulum esse in anima sollicitudinem, suspensionem, & dubitationem hominis conscientiam pungentem & cruciantem instar lapilli exigui in calceo latentis, qui pedem lædit, & vexat. *Scrupulosus* igitur animus est, qui in quæstione ad actionem pertinente vni parti adhæret, sed motus ex leuibus dumtaxat coniecturis, uel argumentis. Et scrupulosus animus aliquando vni parti quæstionis assentitur, sed de parte opposita dubitat; an ea potius sit vera, & an partem eam, cui per assensum adhæret, sibi liceat sequi: aliquando in vtraque parte quæstionis hæsitat non sine molestia.

Secundò quæritur, Quid distet inter conscientiam scrupulosam & dubiam. *Respondeo*, Inter esse plurimum. Nam qui dubio animo est, neutri quæstionis parti suum præstat assensum; ac scrupulosa conscientia, vni parti quæstionis per assensum accedit; verù de parte opposita dubitat, an ea sit verior; ac rursus ita vni parti assentitur, ut leuiter vel ab assensu recedat: uel incipiat dubitare. Insuper dubia conscientia propter probabiles vtriusque partis rationes ambigit: at vero scrupulosus animus propter leuiuscula quæq; argumenta hæsitat, immò aliquando absque vlla ratione dubitat.

Tertiò quæritur, Quomodo scrupulosus animus dignoscatur; *Respondeo*, eo quod in re vna